

A címbeli „szobor” kifejezés itt átvitt jelentésben értendő, a műanyag buborékot tudniillik csupán annak kontúrjai képviselik. De van polisztirolváltozata is.

Somlyó György ’mesé’-je két idézettel, egy igazi szörnyeteg, illetőleg Albert Einstein szavaival indul. Az előbbi: „*Többre becsülöm egy mecklenburgi parasztfiú hátulját, mint Einstein fejét*”. Ehhez az ordas cinizmusához közvetlenül talán jobban illenek például ez a megállapítás: „Nem becsülöm azt az embert, aki élvezettel tud a sorban zenező mellett menetelni; ez az ember agyát csak tévedésből kapta, hiszen elegendő lett volna neki a gerincvelő is” (A. EINSTEIN: 1994. 16). Itt azonban a következő áll: „*A világ-egyetemben csak egy van, ami foghatatlan: a világ felfoghatósága*”. Az idézetek alatt nagybetűkkel szedve: „*HITLER*”, illetőleg „*EINSTEIN*”. Az orrcimpa és a száj magasságában ez olvasható: „*Én lehetőleg a fejeket becsülöm / EINSTEINÉT / meg EZT itt amelyekre most írok / meg a mecklenburgi parasztfiúét is / mert valamiképpen mindegyik magában foglalhatja a / VI-LÁ-GOT*”. A ’fej-mese’ így zárul: „*1973. V. 9. a fasizmus fölötti GYŐZELM NAPJÁN*”.

3. Meghatározás – helyett

Ahogy arra a bevezetőben utaltam, az 1 – 2. szekcióban bemutatott és vázlatosan kommentált verbális és vizuális összetevőből felépített kompozíciók PETŐFI tipológiájának (PETŐFI: 2001.) egyik (al)osztályába sem sorolhatók be maradéktalanul.

3.1. Faludy György *Börtönversek* című kötetének az 1. pontban tárgyalt darabjai az elméleti keretben közel állnak a (3) / ’Vb + Kp’ altípushoz (lásd a 3. fejezetben a 2. alatt), de jelentősek az eltérések is.

A 3. fejezetben vizsgált Kondor-kötetek közül a *Jelet hagyni* (KONDOR: 1974.) és az *Angyal a város felett* (KONDOR: 1987.) komplex kommunikátumai is ehhez az altípushoz állnak legközelebb. Annyiban térnek el csupán a jellemzőitől, hogy ott mind a verbális, mind a vizuális vehikulum alkotója ugyanaz a személy. Jóllehet PETŐFI tipológiájának sarkalatos tényezője a szerzőség (lásd PETŐFI: 2001. 62 kk.), ott is úgy véltem, és úgy vélem itt is, hogy rendszertanilag nem feltétlenül lenne gazdaságos új altípust vagy alosztályokat képezni.

Pedig a *Börtönversek* kommunikátumai esetében (az 1. alatt) talán számottevőbbek a különbségek. Nem egészen egyértelmű ugyanis a komplex vehikulumok létrehozójának, létrehozóinak identitása. A versek alkotója természetesen Faludy, a polisztirol formamodellé pedig Kass. De a fejeket a szenvedés attribútumaival (céltáblával, vércsíkkal stb.) ’felékesítő’ személyek neve itt-ott rejtve marad. Ha ez az eset nem állna is fenn, mert mondjuk mindegyik fejét Kass stigmatizálta volna, még mindig kérdéses, hogy ki a komplex vehikulumok szerzője. Kass János? Vagy inkább közös alkotásoknak tekinthetők a művek. Az utóbbi lehetőségét látszik megerősíteni Kassnak az a sorozata, amelyet Faludy-fejekkel készített (az egyik darabját lásd a 4. ábrán az 1.4. alatt), s amely szoros alkotói együttműködésre utal. A további eltérések a szerzőség sajátosságainak és az altípus definitív jegyeinek (lásd a 3. fejezetben a 2. alatt) az egybevetésével már könnyen levezethetők.

Amíg egy szélesebben kvantifikált kutatás eredményei nem nyújtanak újabb és a jelenlegieknél szigorúbb paramétereket, addig az innen átmenetinek vagy rendhagyónak

látszó alkotások egy része úgy igazolja a kiindulásul választott tipológiai keret működését és hatékonyságát, hogy a rendszeren belül inkább csak kvalitása van, mint bizonyítása.

3.2. PETŐFI keretének egy másik, (2) / 'Kp – vb' jelű altípusát (lásd a *Bevezetésben* az 1. táblázat hatodik sorát) azok a – vizuális vehikulum alapján létrehozott – képversek képviselik (többek között), „amelyeket alkotójuk úgy hoz létre, hogy egy kép kontúrjait egy verbális szöveggel tölti ki” (PETŐFI: 2001. 63). Sajátosságait a következőképpen határozza meg:

Adva van egy kép (egy képi vehikulum). Egy verbális reprezentáció alkotója azt interpretálja, és egy olyan ['Kp – vb' típusú] képi-verbális vehikulumot hoz létre, amelynek verbális összetevőjét a kiindulásul adott képi vehikulum megjelenési formájába építi be, aminek következtében a létrehozott vehikulum két komponense egymástól elválaszthatatlanná válik. Minthogy ilyen módon a két komponens egymástól elválaszthatatlan, azok befogadása csak egyidejűleg mehet végbe.

„A Fej: fehér papír, itt három dimenzióban használva. – írja Kass János – Felejtjük el azt, hogy plasztikus: akár egy fehér lap, írhatunk, rajzolhatunk, festhetünk rá. Mindez csak technikai kérdés” (KASS: 1997. 190, lásd még az 1.1.1. alatt). Ha ennek megfelelően 'elfelejtjük', hogy az itt vizsgált kompozíciók többségének 'képi' összetevője ténylegesen egy háromdimenziós polisztirolmodell, akkor a 2. alatt kommentált kommunikátumok (Kurtág György: *Virág az ember, Szokoló Tamás: Kő, Juhász Ferenc: Mi van a fejben?*, Karinthy Ferenc: *Realizmus és Somlyó: Fej-mese Kass János szobrára írva*) már maradéktalanul besorolhatók ebbe az (al)típusba. Sőt, a *Somlyó: Fej-mese Kass János szobrára írva* című alkotást (lásd a 2.5. alatt) akár típuspéldának is tekinthetjük.

3.3. Befejezésül a következőket szeretném megjegyezni. Az itt vizsgált komplex kommunikátum megközelítésekor engedtem Kass János gáláns javaslatának, és igyekeztem 'elfelejteni', hogy a polisztirolforma valójában plasztikus. Természetes környezete a kiállító terem, ahol körüljárható, tán még meg is tapintható stb. Mert az írás természetes közege meg a papiros, a nyomtatott könyv (alighanem még jó darabig). S mert a jól sikerült reprodukció a három dimenzióból láthatóan sok mindent képes kettőbe transzferálni. Adott esetben pedig kétségkívül produktívabb, ha ésszerű kompromisszumokat köt a kutató, mint ha a technikai-módszertani nehézségek miatt kitér a forma elől, s egyszerűen lemond az ilyen jellegű alkotások vizsgálatáról.

Jegyzetek

1. Ezzel szemben például de Saint-Exupéry rajzait egész egyszerűen nem lehet másra cserélni *A kis herceg* kontextusában. Erre utalnak legalábbis az 1996-ban Szegeden megrendezett *Egy szöveg megközelítései (Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg)* című konferencia tapasztalatai és anyagai (lásd *Szemiotikai szöveg*tan 10. és 11.).
2. A fejek egyik-másik darabja jelenleg is látható Szegeden a Kass Galériában.